

Albert Jané

Corrector i publicista

La multiplicat de paranys que presenta encara la llengua catalana és tan elevada que permet potser d'afirmar que si es volia assegurar la bondat absoluta d'un text destinat a la impremta caldria que, pel cap baix, l'haguessin revisat dues persones amb la capacitat necessària per a aquest difícil mester. Dit altrament: el corrector professional, o potser més o menys ocasional, el dia que lliura un text propi a una editorial o publicació en què ell no participa, aquell text és també usualment revisat escrupolosament per un col·lega de l'autor, el corrector de la casa, que potser creurà convenient d'introduir una petita correcció —«d'intervenir», com es diu— en el text sotmès a la seva revisió.

On voldria anar a parar és que els textos que un corrector professional ha de revisar —i intervenir-hi, si cal— són d'un nivell de correcció molt desigual. Els casos límit són el d'aquell text en què no cal sinó introduir un accent oblidat, afegir-hi o llevar-ne una coma i canviar una preposició, i el d'aquell en què no hi ha altre a fer que redactar-lo de cap i de nou. Entre aquests casos límit hi ha, ja no caldria ni dir-ho, tots els nivells de la gradació. Desgraciadament, els casos en què, sense arribar a l'extrem de la necessitat d'una nova redacció cal fer una esmena a fons (ortografia, morfologia, sintaxi, lèxic, accentuació, puntuació i redacció en general) són encara més nombrosos i freqüents del que molts podrien sospitar. Si es vol, més nombrosos del que caldria esperar, considerant els resultats que esperancem del procés de normalització lingüística.

No es veu, per tant, que de moment ni en un futur de molt llarga durada, es puguin prendre en consideració les veus dels qui voldrien veure eliminada la figura de l'anomenat *corrector d'estil* en el procés editorial, cosa que significaria un retorn a l'anarquia anterior a Fabra. Més: a la barbàrie lingüística. De fet, són molts els autors —escriptors professionals o publicistes ocasionals— que no voldrien prescindir en absolut de la intervenció del corrector en els seus textos, intervenció que té dos avantatges: l'eliminació de defectes dels quals s'haurien, en molts casos, d'averkonyir, i la justificació fàcil de tots els que puguin aparèixer un cop el text imprès, especialment pel que fa a un cert grau d'artificiositat, a l'excés d'arcaïsmes i de cultismes, de formes massa allunyades de la llengua viva. I fins i tot d'alguna incorrecció gramatical o lèxica, inadvertida pel corrector, o tolerada per raons de «flexibilitat». Dit ben curt: no costa gens de fer

aparèixer el corrector (sovint anònim, fet que facilita les coses) com a responsable de qualsevol aspecte negatiu o susceptible de crítica que aparegui en un text imprès. Atribuir al corrector d'un text la responsabilitat dels cultismes i arcaïsmes que podríem considerar innecessaris i que apareixen en un text imprès és des de sempre, i no ha deixat d'ésser-ho, un lloc comú. En molts casos aquesta atribució té una base real, és un fet objectiu. Però no pas sempre, ni de bon tros. Hi ha un consell a donar, una consigna a seguir que no demana cap mena de matisació ni d'atenuació, perquè ja hi són ben explícites. És el següent: no s'han de fer servir mai, en cap cas, arcaïsmes ni cultismes innecessaris a contrarcor. Com és ben sabut, certes formes, considerades poc o molt arcaïques o molt pròpies del llenguatge culte, són a vegades necessàries si es vol evitar l'ús d'altres formes no admeses per les normes vigents en matèria de gramàtica i de lèxic. D'altra banda, tothom té el dret a complaure's en l'ús d'aquestes formes literàries, o francament arcaïtzants, si creu bonament que escauen al seu estil i que el milloren. El fet, però, és que molt sovint, més sovint del que molts podrien pensar, l'autor s'ha servit d'algunes d'aquestes formes, de les quals hauria pogut prescindir perfectament, ben bé a contrarcor, probablement resignat a la necessitat de recórrer a l'ús d'aquestes paraules tan «dures» per salvar el principi de la correcció lingüística. A un corrector amb una certa experiència no li és gaire difícil d'endevinar aquesta actitud del seu autor, i és aleshores enraonat d'eliminar aquelles formes innecessàries que no són sinó el reflex de la falta d'informació de l'autor. Un dels nostres autors més distingits, es va creure un dia en la necessitat de justificar-se perquè havia decidit prescindir del possessiu *llur*, malgrat el gran respecte, deia, que sentia per Fabra i les normes que havia promulgat.

La realitat, però, és que en la gran majoria dels casos aquests cultismes innecessaris apareixen en textos d'un nivell de correcció més aviat baix. Això, al capdavant, dóna al corrector un marge de llibertat d'acció molt ampli. Si en un text cal fer una mitjana d'una esmena necessària per línia (i encara que no sigui tant), no cal pas que el corrector es plantejgi gaires problemes de consciència i que s'aturi a pensar si el criteri que seguirà harmonitzarà gaire amb el de l'autor o si li modificarà l'estil d'una manera excessiva. Pot actuar lliurement, sempre, és clar, d'una manera honesta, servint el text i, doncs, l'autor, però sense que tingui mai cap necessitat d'entrar-hi en contacte a fi de sotmetre, fins on sigui possible i enraonat, el seu criteri a les seves conveniències o preferències. Vull dir, és evident, el criteri del corrector i les preferències o conveniències de l'autor.

La possibilitat d'un contacte directe entre el corrector i l'autor d'un text que aquell ha de revisar potser no s'ha pres prou sovint en consideració. Hi ha casos en què les circumstàncies el fan impossible (l'absència o desaparició física de l'autor). També pot escaure's que no ho permeti la mateixa dinàmica del procés editorial. Però, en principi, no cal bandejar o eliminar aquesta possibilitat des d'un bon començament. Un escriptor pot tenir raons legítimes i motius ben definits que hagin decidit l'ús d'unes determinades formes lingüístiques, i que aleshores, per tant, caldria respectar. Així mateix, la coneixença exacta del que vol dir l'autor, és a dir, del sentit precís de les seves paraules, és enraonat que condueixi a la seva formulació lingüística més adequada. Sempre, naturalment, que l'autor hagi volgut fer una afirmació precisa, ben definida, que

hagi volgut expressar una idea concreta i exacta. A vegades, però, no és pas així, encara que això pugui causar estranyesa. A vegades, la idea que volia expressar l'autor és absolutament vaga i imprecisa, i es pot deduir només, en línies generals, a partir de la significació dels mots principals, verbs i grups nominals, de la seva frase. No costa gaire d'adonar-se d'aquest fet, que fa del tot innecessari el contacte amb l'autor. El corrector ja veu per on va el «seu» autor, per quins viarans fa camí, i no li costa gaire de redactar una frase que faci sentit, i que no contradigui les idees de l'autor, amb els mots principals d'aquella construcció desproveïda de sentit.

Tot això no ha d'ésser interpretat ni com una falta de respecte a cap escriptor o publicista (per innominat i abstracte que sigui), ni com a mostra de menyspreu per tants i tants col·laboradors de bona fe de tota mena de revistes, butlletins i publicacions, molt entesos en la matèria en què s'han especialitzat, però encara molt verds en l'art de l'escriptura. Es tracta, simplement, de fer una constatació, de posar en relleu un dels aspectes que presenta, potser caldria dir amb una relativa freqüència, la pràctica de la correcció de textos originals. De fet, aquests casos no solen ésser conflictius. No tots els autors d'un text publicat tenen el bon costum de llegir-lo, és a dir, de rellegir-se. Però n'hi ha que sí, que ho fan, i al costat dels qui s'adonen de les esmenes que hi ha introduït el corrector hi ha els qui són incapaços de distingir-les, sense que s'hagin d'excloure, encara que siguin pocs, aquells que es meravellen sincerament de la seva traça en l'art d'escriure.

El cas, però, és molt diferent si es tracta de sotmetre un text original als criteris concrets, especials o específics, que tenen establerts algunes empreses o institucions, sovint amb solucions més o menys personals, potser caldria dir, en alguns casos, més o menys generals, o no inhabituals, però que en tot cas no s'ajusten exactament, o fins i tot en discrepen obertament, a les normes establertes per l'autoritat acadèmica. Parlo, ja s'entén, dels anomenats «llibres d'estil», que també, en aquest cas, comporten un ús abusiu, o que ultrapassa el seu significat habitual, de la paraula *estil*. Alguns d'aquests «llibres d'estil» prescriuen, si hem de jutjar pels resultats que originen, l'ús exclusiu de la preposició simple *per* davant infinitiu, la duplicació sistemàtica del pronom datiu, especialment del singular (quan el complement ja és representat per un grup nominal precedit de la preposició), així com la reducció a *li*, o a vegades a *l'hi*, de les combinacions *la hi* i *li ho*, i, potser d'una manera no tan sistemàtica, la substitució de les expressions correlatives tradicionals *no solament... sinó* i *no tant... com* per *no només... sinó* i per *no tant... sinó*, respectivament. Entre molts altres exemples que podríem adduir. I així, escriptors que han pervingut a un gran domini, a una coneixença excel·lent del llenguatge, del vehicle a través del qual expressen les seves idees i els seus pensaments, han de veure els seus textos ajustats a unes normes que no tenen validesa oficial, a uns criteris que encara que els qui els han formulat es vegin capaços de defensar i de justificar amb bones raons no són pas acceptats unànimement. I malgrat que ja s'ha dit que els exemples indicats no són sinó alguns dels que es podrien adduir, potser caldria no deixar de fer una referència a les grotesques i ridícules (no hem de tenir por de les paraules) deformacions de la naturalitat de la frase i del període que provenen d'una aplicació ultrancera i acomplexada de les directrius de l'anomenat «llenguatge políticament correcte i

no sexista». Prou trobaríem autors que s'hi resignarien sense gaire o sense gens de recança, talment com es resignen a altres modificacions dels seus textos. Però hem de convenir que és especialment en aquests casos, i tractant-se de textos redactats i revisats amb una cura amorosa pels seus autors, que potser no hi han planyut les consultes que han jutjat necessàries, que no s'haurien de fer certes modificacions o alteracions sense un contacte previ amb l'autor, és a dir, sense haver-l'en advertit anticipadament. No sembla pas lícit ni elegant —ni ètic ni estètic— d'emparar-se en la rigidesa d'un codi particular, això és, d'un «llibre d'estil», per a actuar amb l'arbitrarietat que suposa subjectar un text d'altri —i aquest «altri» pot ésser un literat de prestigi reconegut— a unes normes que, al capdavant, contradiuen les que ha establert la corporació a qui pertoca de fer-ho. Naturalment, això emmena a preguntar-se com s'ha de resoldre el problema que es plantejaria si l'autor, prèviament consultat, es negava a acceptar aquelles imposicions. Bé, tal com se sol dir, vivim en un país lliure. L'autor té tota la llibertat a negar-se a la deturpació, o desfiguració, o, simplement, alteració del seu text, de l'escrit que ha sortit de la seva ploma —si es vol, del seu ordinador—, i l'editor és ben lliure de no voler publicar-lo, el text en qüestió, si no se sotmet a les normes que s'ha pres la molèstia d'establir per a les seves publicacions. Dient-ho amb una altra frase popular, «aquí no s'obliga ningú», i això val per a les dues parts.

Em sentiria temptat a afirmar que seria desitjable que els «llibres d'estil» fossin innecessaris, superflus. Però és evident que això voldria dir que existia només un sol model de llengua, que no hi havia res que pogués ésser dit, en llenguatge «correcte», de dues maneres diferents, i aquesta uniformitat seria, gairebé, l'equivalent de la pobresa idiomàtica. Hem d'admetre, doncs, l'existència d'aquests «llibres», que, potser amb una bona dosi de flexibilitat —la tan considerada indispensable flexibilitat dels correctors—, imposés, per exemple, l'ús exclusiu del pretèrit perifràstic, o dels plurals *boscós*, *discós*, etc., o de l'ús exclusiu del possessiu *el seu*, o de les formes *duu*, *enduu*, etc., i de cinc o cinquanta coses més, a més d'aquelles que són merament convencionals. Res de tot això no contradiu les normes establertes, ben xifrades, i unànimement acceptades. Tot això es pot incloure dins «l'estil» —si més no, en el seu sentit ampli. Però un «llibre d'estil» no ha d'ésser una nova gramàtica, una gramàtica alternativa. De gramàtica, només n'hi ha d'haver una, que ha de reunir les condicions necessàries perquè ningú no se senti temptat a separar-se'n, a empunyar la bandera de la dissidència. Escau, una vegada més, de recordar Fabra. «Els partidaris d'una mateixa solució en una qüestió determinada, eren adversaris irreconciliables en una altra qüestió: en ortografia, hi havia els partidaris dels plurals en *-as* i els dels plurals en *-es*; entre els primers com entre els segons hi havia, per exemple, partidaris i adversaris de la *ç*», deia Fabra en un dels seus textos teòrics. I a continuació es referia als quatre camps en què es trobaven separats els escriptors per aquestes dues soles qüestions. Actualment, podríem parlar, lamentablement, d'una situació semblant: només caldria canviar els plurals en *-as* i en *-es* i la *ç* per la preposició *per* davant d'infinitiu i el guionet després de certs prefixos. Aquestes dues soles qüestions també ens divideixen en quatre camps, cosa que, per cenyir-nos al tema proposat, ha de deixar el corrector en una posició de dubte, de vacil·lació incòmo-

da, que, si no reeixim a posar-hi remei, no farà sinó agreujar-se. No sembla desenraonat de suggerir que convé no solament demanar una actitud més disciplinada als responsables dels textos destinats al públic, sinó també evitar les ocasions en què podem propiciar i estimular aquesta indisciplina —que, en alguns casos, voreja la dissidència.

I la dissidència podria ésser un cop mortal per a la nostra llengua.